

УДК 94(477)

DOI: <https://doi.org/10.22141/2308-2097.57.2.2023.543>

Чабан М.П.¹, Шевцова З.І.², Гапонов В.В.³

¹ Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первочителів слов'янських Кирила і Мефодія, м. Дніпро, Україна

² ДУ «Інститут гастроентерології НАМН України», м. Дніпро, Україна

³ Дніпровський державний медичний університет, м. Дніпро, Україна

Пантелеймон Зуйченко — автор спогадів про Дмитра Яворницького

For citation: Gastroenterologia. 2023;57(2):123-126. doi: 10.22141/2308-2097.57.2.2023.543

Резюме. У статті йдеться про життєвий і професійний шлях лікаря-отоларинголога Пантелеймона Зуйченка. Показано його інтелектуальне оточення. Надана інформація про збереження оригіналу автобіографії видатного українського поета Тараса Шевченка в родині Зуйченків. Наведений матеріал сприятиме популяризації постаті українського земського лікаря.

Ключові слова: Пантелеймон Зуйченко; лікар-отоларинголог; земська медицина; оригінал автобіографії Тараса Шевченка; Дмитро Яворницький; Катеринославщина

Відомий у Катеринославі лікар-отоларинголог Пантелеймон Петрович Зуйченко (1877–1966) мешкав у Катеринославі неподалік Севастопольського парку, на вулиці Севастопольській, 10. У зв'язку зі зміною нумерації навколишніх споруд його будинок нині має номер 12.

Походження та рідня

Мало хто в ті роки здогадувався, що Пантелеймон Зуйченко — спадковий дворянин. Дворянство отримав ще його дідусь — поручик Іван Дмитрович Зуйченко, якого з дружиною і дітьми 1853 року було внесено до родовідної книги Катеринославського дворянства. Дружина Івана Дмитровича, Олександра Степанівна Шульга, у 1897 році ще жила в Катеринославі. Напевне, вона здавала житло офіцерам у своєму будинку («Дом Зуйченковой») на Новодворянській вулиці [1].

Іван Зуйченко (дід Пантелеймона) служив у 63-му Углицькому піхотному полку. Його звільнили з військової служби через хворобу 8 березня 1848 року в чині поручика з мундиром і пансіоном 2/3 жалування [2]. У діда Івана народилося четверо дітей: Петро (1852), Лука (1853), Андрій (1856) і Уляна (1855). У Луки було троє дітей.

Пантелеймонів батько, відставний поручик Петро Іванович Зуйченко (1852–1886), був етнографом, фольклористом, редактором, кореспондентом Панте-

Лікарня Катеринославського губерньського земства, де працював Пантелеймон Зуйченко.
Поштова листівка початку ХХ століття

леймона Куліша, а ще колекціонером, антикваром і винахідником. Розповідати про нього можна багато. Ця постать, безперечно, заслуговує на окрему увагу [2].

Пантелеймонова тітка, Уляна Владикіна (уроджена Зуйченко), вийшла заміж на Дону і народила багато дітей: Олександру (1877), Катерину (1878), Івана (1881), Надію (1882), Віру (1886), Олексія (1889), Сергія (1892), Зою (1894) [3]. Кузина Пантелеймона Зуйченка, Ганна Луківна Зуйченко, з початком Першої світової війни стала сестрою-жалібницею Катеринославської общини [3].

© 2023. The Authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License, CC BY, which allows others to freely distribute the published article, with the obligatory reference to the authors of original works and original publication in this journal.

Для кореспонденції: Гапонов В.В., Дніпровський державний медичний університет, вул. Вернадського, 9, м. Дніпро, 49044, Україна; e-mail: v_gaponov@ukr.net
For correspondence: Volodymyr Gaponov, Dnipro State Medical University, Vernadsky st., 9, Dnipro, 49044, Ukraine; e-mail: v_gaponov@ukr.net

Full list of authors information is available at the end of the article.

Освіта

Майбутній лікар Пантелеймон Петрович Зуйченко народився 22 листопада 1877 року в Катеринославі, він мав молодшу на два роки сестру Інну. Названий батьками, напевно, на честь відомого українського письменника Пантелеймона Олександровича Куліша. Юнак у 1896 році скінчив Катеринославську гімназію та вступив на медичний факультет Харківського університету. У 1900 році слухав сьомий семестр, 1902 року отримав диплом лікаря [4].

Медична служба

Починав Пантелеймон Зуйченко свою працю земським лікарем у селі Багата Чернеччина Костянтинівського повіту Полтавської губернії (нині входить до складу Сахновщанського району Харківської області). Цей населений пункт розташований на річці Орелі (притока Дніпра) у 27 км від залізничної станції Перещепине на лінії Конград — Новомосковськ.

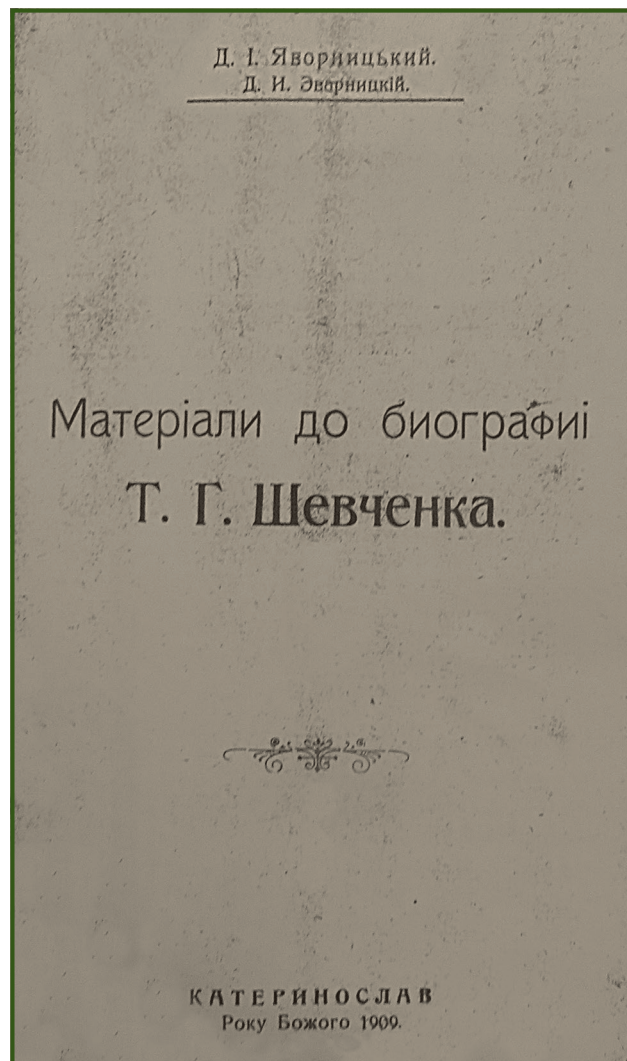
Згодом Пантелеймон Зуйченко почав служити в Катеринославі лікарем з вушних, горлових і носових хвороб (отоларингологом) у земській і залізничній лікарнях. У «Російських медичних списках» за 1910, 1912, 1914 і 1916 роки зазначено, що він одночасно працював лікарем при катеринославській амбулаторії Російського товариства Червоного Хреста. В адрес-календарях на 1915 і 1924 роки значиться: «Зуйченко П.П. — ушные, горловые и носовые (болезни). Проспект, 25» [5].

12 жовтня 1913 року вихованець шостого класу Таврійської духовної семінарії (Сімферополь) Григорій Стоянов звертався до голови Олександрівської повітової земської управи з проханням поклопотатися перед губернською земською управою щодо видачі йому допомоги взамін пенсійних вирахувань, які стягалися з його жалування протягом шестирічної вчительської служби. При цьому прохач посилався на хвороби — катар горла й неврастенію, що підтверджувало медичне свідоцтво лікаря Катеринославської губернської лікарні П. Зуйченка. Прохання Стоянова задоволене не було [6]. У 1924 році П. Зуйченко, як і раніше, працював у залізничній лікарні.

Оригінал автобіографії Тараса Шевченка в родині Зуйченків

Пантелеймон Зуйченко — автор спогадів про Дмитра Яворницького. Лікар зберігав батьків архів і бібліотеку, які згодом передав до обласного музею. У першому каталозі катеринославського музею (за 1905 рік) був запис: «Портретъ К.С. Гладкого, бывшаго Екатеринославскаго губернатора, скончавшагося въ 1830 году. Собствен. д-ра П.П. Зуйченко» [7].

Як пише дослідниця життя і творчості Дмитра Яворницького Марія Шубравська, рукопис автобіографії Шевченка тривалий час зберігала дружина Петра Івановича Зуйченка — Євгенія Олександрівна (мати нашого героя). Після смерті чоловіка від березня 1886 року вона продовжила видавати його газету «Екатеринославский листок», перейменовану згодом на «Екатеринославский листок объявлений». У виданні значилося: «Издательница-редактор Е.А. Зуйченко». У примірниках за 1900 рік уже була

Обкладинка книги Д.І. Яворницького «Матеріали до біографії Т.Г. Шевченка» (Катеринослав, 1909 рік). Найцінніші матеріали надійшли від родини Зуйченків

така вказівка: «Екатеринославский Листок Объявлений выходит по воскресеньям, раздается и разсылается безплатно. Ред.-издательница Е.А. Зуйченко».

Інформація про редаговане Євгенією Зуйченко видання потрапила до кандидатської дисертації Ксенії Сергіївни Корнілової «Российские рекламно-справочные издания в пореформенный период: 1860—1880-е гг.», Москва, 2009.

У Дніпропетровську до 1966 року жив син П.І. Зуйченка — лікар-пенсіонер Пантелеймон Петрович Зуйченко. Він розповів, що оригінал автобіографії Шевченка тривалий час зберігався в їхній сім'ї, поки 1906 року його не придбав Дмитро Яворницький. Зі статті дослідниці Марії Шубравської «Д.І. Яворницький — популяризатор творчості Т.Г. Шевченка» дізнаємося, що на її прохання лікар Пантелеймон Зуйченко написав стислі спогади про те, як потрапила в їхню родину автобіографія Шевченка.

Рукопис Тараса Шевченка, який у 1885 році став власністю катеринославця, поручика у відставці П.І. Зуйченка, після його смерті успадкували на-

**Будинок за адресою: Проспект, 25,
де лікар П. Зуйченко приймав хворих
(нині — проспект Дмитра Яворницького, 25).
Сучасне фото**

**Місто Дніпро. Вулиця Севастопольська, 12.
Будинок, де мешкав Пантелеймон Зуйченко**

щадки. Потім документ опинився в екатеринославському музеї, який очолював Дмитро Яворницький. В описах шевченківських раритетів, що потрапили з Катеринослава до Києва і нині там зберігаються, сказано: «Рукопис складався вчетверо, очевидно, пізніше вкладений в паперову обгортку. На обгортці вгорі невідомою рукою написано: «Собственность Евгении Александровны, Пантелеймона Петровича и Инны Петровны Зуйченко» [10].

Інформація про лікаря Пантелеймона Зуйченка висвітлена мемуаристом Євгеном Берковичем в альманасі «Еврейская старина» за червень — вересень 2013 року: «В Днепропетровске (б. Екатеринославе) ни в одной из городских больниц до Октябрьской революции лор-стационаров не было, не было и приемов амбулаторных больных: почти все тогдашние лор-врачи, за исключением П.П. Зуйченко и С.М. Компанейца, занимались исключительно частной практикой. С.М. Компанеец вел амбулаторный прием по лор-болезням в лечебнице, основанной д-ром Вебером. П.П. Зуйченко занимал должность врача-отоларинголога при губернской земской и железнодорожной больницах; за отсутствием лор-стационара П.П. Зуйченко предоставлено было право помещать лор-больных в хирургическое отделение, однако небольшое число (примерно, не более четырех больных сразу), причем заведующий

отделением хирург был полным хозяином, и с ним надо было согласовывать прием каждого больного. Бесплатный амбулаторный лор-прием производился нерегулярно в амбулатории, устроенной Обществом екатеринославских врачей; дело ограничивалось лишь назначением лечения, без всякой оперативной помощи; мелкие лор-операции — полипы, аденоиды и др. производились врачами у себя на дому, а крупные передавались хирургам, нередко весьма малокомпетентным в лор-заболеваниях. В начале 1920 г. медицинским факультетом Днепропетровского университета был объявлен конкурс на должность доцента по болезням уха, горла и носа с правом читать курс по лор, но без клиники; избран был С.М. Компанеец; через год доцентура была преобразована в самостоятельную кафедру» [11]. Професор Соломон Маркович Компанієць став відомим вченим, засновником кафедри вушних, горлових і носових хвороб Дніпропетровського медичного інституту.

Помер Пантелеймон Зуйченко в 1966 році в Дніпропетровську. Лікар-подвижник зробив вагомий внесок у розвиток отоларингології та сприяв популяризації постаті академіка, історика Дмитра Яворницького.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів і власної фінансової зацікавленості при підготовці даної статті.

References

1. *Katerynoslav Provincial Statistical Committee. Pamiatnaia knizhka i adres-kalendar' Ekaterinoslavskoi gubernii na 1894 god [Memorial book and address-calendar of the Katerynoslav province for 1894]. Katerynoslav; 1894. 220 p. (in Russian).*
2. *Russian State Military Historical Archive. F 330, op 58, ref 304, PS in 1899. (in Russian).*
3. *Russian Red Cross Society. Spisok sester miloserdii Rossiiskogo obshchestva Krasnogo Kresta, naznachennykh dlia ukhoda za ranenymi i bol'nymi voynami v lechebnye uchrezhdeniia Krasnogo Kresta, voennogo vedomstva, obshchestvennykh organizatsii i chastnykh lits [List of sisters of mercy of the Russian Red Cross Society appointed to care for the wounded and sick soldiers in medical institutions of the Red Cross, the military department, public organizations and individuals]. Petrograd; 1915. 103 p. (in Russian).*
4. *Office of the Chief Medical Inspector of the Ministry of Internal Affairs of the Russian Empire. Rossiiskii meditsinskii spisok na 1905 god [Russian medical list for 1905]. SPb; 1905. 142 p. (in Russian).*
5. *Katerynoslav Provincial Statistical Committee. Adres-kalendar' na 1915 god [Address-calendar for 1915]. Katerynoslav; 1915. 220 p. (in Russian).*
6. *Katerynoslav Provincial Zemstvo Assembly. Zhurnaly Ekaterinoslavskogo Gubernskogo Zemskogo Sobraniia 48-i ocherednoi sessii 1913 goda s prilozheniiami (с 7-go по 20 dekabria) [Journals of the Katerynoslav Provincial Zemstvo Assembly of the 48th ordinary session of 1913 (December 7 to December 20)]. Katerynoslav; 1914. 1641-1642 pp. (in Russian).*
7. *Katalog Ekaterinoslavskogo muzeia [Catalog of the Katerynoslav museum]. Katerynoslav; 1905. 70 p. (in Russian).*
8. *Kornilova KS. Rossiiskie reklamno-spravochnye izdaniia v poreformennyi period: 1860-1880-e gg. Diss. kand. filolog. nauk [Rus-*

sian advertising and reference publications in the post-reform period: 1860-1880s. PhD diss.]. Moscow; 2009. 259 p. (in Russian).

9. Shubravskaya MM. D.I. Javornyc'kyj. Zhyttja, fol'klorystychno-etnografichna dijial'nist' [DI Javornyc'kyj. Life, folklore and ethnographic activity]. Kyiv: Naukova dumka; 1972. 114 p. (in Ukrainian).

10. Grudnyc'ka MS, Kodac'ka LF, Kurylenko JM, et al. Opys rukopysiv T.G. Shevchenka [Description of the manuscripts of

TG Shevchenko]. Kyiv; 1961. 219 p. (in Ukrainian).

11. Kompaneets ES. Past and fugue. *Evreiskaia Starina*. 2013;(78):261-262. (in Russian).

Отримано/Received 19.04.2023

Рецензовано/Revised 06.05.2023

Прийнято до друку/Accepted 11.05.2023 ■

Information about authors

M.P. Chaban, Dnipropetrovsk Regional Universal Scientific Library named after the first Slavic teachers Cyril and Methodius, Dnipro, Ukraine

Z.I. Shevtsova, State Institution "Institute of Gastroenterology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Dnipro, Ukraine

V.V. Gaponov, Dnipro State Medical University, Dnipro, Ukraine; e-mail: v_gaponov@ukr.net

Conflicts of interests. Authors declare the absence of any conflicts of interests and their own financial interest that might be construed to influence the results or interpretation of their manuscript.

M.P. Chaban¹, Z.I. Shevtsova², V.V. Gaponov³

¹ Dnipropetrovsk Regional Universal Scientific Library named after the First Slavic Teachers Cyril and Methodius, Dnipro, Ukraine

² State Institution "Institute of Gastroenterology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Dnipro, Ukraine

³ Dnipro State Medical University, Dnipro, Ukraine

Panteleimon Zuichenko, the author of the memoirs about Dmytro Yavornytskyi

Abstract. The article describes the life and professional path of Panteleimon Zuichenko, an otolaryngologist. His intellectual entourage is represented. Information is provided about the preservation of the original autobiography of the outstanding Ukrainian poet Taras Shevchenko in the Zuichenko family. The presented material

will contribute to the popularization of the figure of the Ukrainian zemstvo doctor.

Keywords: Panteleimon Zuichenko; otolaryngologist; zemstvo medicine; original autobiography of Taras Shevchenko; Dmytro Yavornytskyi; Katerynoslav region
